

Bodó Andrea

Egy csíkszentdomokosi mesemondó autobiográfiájának elemzése

Albert András csíkszentdomokosi mesemondót Belatini Braun Olga¹ fedezte fel egy mesegyűjtő útja során az 1940-es évek elején. Braun Olga csatlakozott Ortutay Gyula ösztönzésére az akkoriban alakuló budapesti mesekutató csoporthoz, ez által került kapcsolatba több csíkszentdomokosi mesemondóval. Terjedelmes meseanyagot sikerült gyűjtenie a településen. Fontos megemlíteni itt azt, hogy ez a kutatócsoport dolgozta ki a személyiségvizsgálat módszerét, amely a folklórkutatásban ma is sokak által használt módszer (Voigt 1998: 245). Braun Olga tehát Albert András személyiségének mélyebb megismerésére törekedve, felkérte a mesemondót, hogy írja meg életének történetét. Az önéletírás elkészült, de Braun Olga már nem valósíthatta meg gyűjteményének publikálását. Hermann Zoltán és Benedek Katalin gondozásában 2013-ban jelent meg a mesegyűjtemény *Estefia, éjfélfia, hajnalfia* címen, amelyben olvashatunk néhány részletet a mesemondó önéletírásából is, azonban a teljes autóbiográfia máig kiadatlan maradt.

Belatini Braun Olga megírta mesegyűjtéséhez a bevezető tanulmányt, melyben ismerteti Albert András mesemondó egyéniségét az önéletírás részletei mentén (Belatini Braun 2013: 11–79). A kutató többször említi, hogy Albert András mesemondóval levélben is tartották a kapcsolatot, de ez a második világháború idején megszakadt, és a mesemondó 1943 utáni életeseeményeiről nem sok adatunk maradt.

Kutatásomat 2016 nyarán kezdtem el Csíkszentdomokoson, ahol a mesemondó élt. Őszintén megvallva, nem volt túl könnyű dolgom, mert Albert András 1905 és 1949 között élt, így igen kevesen ismerik vagy hal-

¹ A mesegyűjtő „rejtélyes” kilétéről: Hermann 2013. 14–17.

lottak róla. Kezdetben megpróbáltam feltérképezni, hogy az emberek emlékezetében mennyire él még a mesemondó alakja. Kutatásom ezen része azonban nem sok eredménnyel járt. Ezt követően a hiteles biográfiai adatokra kerestem bizonyítékokat anyakönyvi kivonatok, iskolai naplók segítségével. Végül pedig az autobiográfia elemzésére tettem kísérletet több szempont alapján: leíró módszerrel, megfigyeltem az önéletírásokra jellemző sajátosságokat, összehasonlítottam a valós és a fiktív biografikus események mennyiségét és milyenségét.² Mind a kutatás, mind az elemzés során segítségemre szolgált az *Estefia, éjfélfia, hajnalfia* kötetben megjelent bevezető tanulmány, amelyet Braun Olga írt (Belatini Braun 2013: 27–78). Ez a kutatás a szakdolgozatom tárgyát képezte (Bodó 2017).

Albert András mesemondó életpályája és mesemondó karrierjének alakulása

Albert András 1905. július 13-án született Csíkszentdomokoson egy hétgyermekes család első gyermekeként. Apja, id. Albert András ácsmester volt, édesanyja, Kedves Lúcia pedig egyszerű falusi asszony, aki ismerete a rontás és gyógyítás technikáit. András kézügyességét, amelyet festményei is tükröznek, valószínűleg édesapjától örökölte, míg édesanyjától a misztikum iránti érdeklődését.

1911 és 1916 között elvégezte az I–IV. osztályt. Édesapja 1914-ben vonult be, szinte azonnal orosz fogságba esett, ezért Andrásnak fiatal gyermekként munkát kellett vállalnia a család megélhetése érdekében. Ebben az időben a csíkszentdomokosi családok egyik leginkább hozzáférhető pénzkereseti forrása az *erdővágás* volt, vagyis a férfiak a környező erdőkben favágó munkát vállaltak. Ezt főként télen tették, mikor a gazdaság kevesebb időt igényelt, nyáron csak az járt erdővágni, akinek nem volt elegendő termőföldje (Belatini Braun 2013: 32). Ilyenkor több héten át

² Belatini Braun Olga (1905–1960?) gépiratos hagyatéka az Eötvös Loránd Tudományegyetem Folklore Tanszékének, valamint az MTA BTK Néprajzi Intézetének könyvtárában található meg. A hagyatéknak több mint 600 gépelt oldalból áll, amelyből a mesemondó autobiográfiája 97 oldalt tesz ki. Ezen kívül tartalmaz még 267 oldalnyi mesét Albert András repertoárjából és 228 oldalnyi olyan domokosi népmesét, amelyeket más mesemondóktól gyűjtött a kutató (Hermann 2013: 12). A kutatásomhoz szükséges anyagot Hermann Zoltán bocsátotta rendelkezésemre, így ez úton is szeretnék köszönetet nyilvánítni neki.

dolgoztak, szabadság nélkül. Csupán a vasárnap volt szabadnap. Ezen a napon néhány munkás elment a fafeldolgozó telepre, ahol megkapták a munkacsoportnak járó egy heti élelmet (*prémondát*). A havasi erdőkben a munkások kalibákban laktak. A munka és az együttélés jól szervezett volt.

Albert legelőször 1915 novemberében, 10 éves gyermekként dolgozott a favágók között kisegítőként. A kisegítők (ezek általában gyermekek voltak) dolga a tűzgyújtás és vízhordás volt. Albert itt találkozott a mesemondással először, mert estéknként a munkások *mesézéssel* töltötték az időt.

Feljegyzésében a következő évből egy nagyon fontos történelmi eseményről ad részletes leírást. 1916 augusztusában az egész falu népének menekülnie kellett, mert a román hadsereg a Kárpátokon átjutva betört a Magyarországhoz tartozó Erdély területére. A menekülés útvonalát és módját az önéletírásban Albert részletesen bemutatja.

18 éves korától kezdődően rendszeresen járt erdei favágó munkára, főként a Gyergyói-medencébe. Igen veszélyes foglalkozás volt, igen gyakoriak voltak a munkabalesetek. András is elszenvedett néhány sérülést, de minden esetben hamar felépült. Belatini Braun Olga azt írja ezzel a munkával kapcsolatosan: „Hogy András kedveli ezt a munkát, az bizonyítja, hogy sokat és szívesen írja le a favágók nehéz havasi életét” (Belatini Braun 2013: 29).

Albert két alkalommal volt katona, először 1927 februárjában, 22 évesen sorozták be, másodsor pedig 1939 és 1940 között, de a fronton valószínűleg nem járt, csak munkaszolgálatot teljesített.

A mesemondó fontos tevékenysége volt a tenyérjósítás is. A második katonaszolgálatára idején felismerte azt, hogy ez a tudása pénzkereseti lehetőséget biztosít számára. Ettől kezdődően kezdett pénzért jósolni. Braun Olga úgy véli, hogy ez a tevékenység nem csak a spirituális érdeklődése miatt volt fontos számára, hanem azért is, mert a jóslás által tudta érzékelteni a környezetével, hogy ő külön, mint más (Belatini Braun 2013: 28). Erre a tehetségére ma is sokan emlékeznek Csíkszentdomokoson. Ezt az alábbi interjúrészlet is bizonyítja: [P. E.]: *Jóslással, az embernek a tenyerit megnézte, s sok mindent elmondott róla. Hogy mi következik, vagy mi jó. Vagy ehhez hasonlók, na.* [K.]: *Jóslatni idegenből is jártak ide?* [P. E.]: *Igen, igen.* (2016)

A favágók életének velejárója volt a gyakori barangolás az erdőkben, ebből adódóan Albert igencsak jártas volt a Csíkszentdomokoshoz közel és távol eső erdőkben. Ugyancsak Belatini Braun Olga írja, hogy András

vonzotta a titokzatos, kiismerhetetlen táj. Például a Gyilkos-tó olyan ihletforrás volt számára, hogy többször is megfestette az általa elképzelt, tóban élő sárkányt (Belatini Braun 2013: 29).³

1945. november 17-én házasságot kötött Máthé Vilmával. Két gyermekük született, Attila és Matild. Ez az esemény hiányzik az önéletírásból, mivel írását 1943-ban fejezte be és juttatta el a kutatónak.

Albert András 1949-ben halt meg, Csíkszentdomokoson.

Mese iránti érdeklődését nagy valószínűséggel az első erdővágó munkájakor hallott mesemondók meséi váltották ki. Amint már említettem, ekkor 10 éves volt. Az önéletírás alapján részletesen megismerhetjük a favágó munkások mindennapjait, munkájuk veszélyeit, mindennapi feladataikat. Néhányszor azt is megemlíti, hogy egy-egy munkaalkalomkor hányan voltak domokosiak („45 ön szent domokosi emberekül és mind egy kalibába szálltunk” [Albert András önéletírása. NIFA 127, 27]).⁴ Azok a mesemondók, akiket Albert először hallott mesélni, Bács András, Sinka Ferenc, Csatlós József voltak (Belatini Braun 2013: 31), de az, aki a mese hagyományozódásának folyamatába bekapcsolta a mesemondót, Albert saját emlékei szerint egy félszemű csiki székely ember volt, akivel öt éven keresztül dolgozott a havasi fakitermelésben (Dégh 1960: 35). Hermann Zoltán írja, hogy Csíkszentdomokoson az 1950-es évekig nagyon sok mesemondó volt, mert a favágáskor a férfiak hetekig összezárva éltek, és akik fogékonyak voltak a mesetanulásra, sok mesét megtanulhattak (Hermann 2013: 18). Autobiográfiájában még egy alkalommal említ néhány személyt, akiktől meséket tanult: „ot nagyon jól telt az idő ugy napal mint éjel mert jo mesemondo emberek voltak ot volt 1.Zsók János 1.Kecskés jozsef, csik cseke falvi, és 1. vas mihály háromszék megye angyalosi és 1.olá falvi Miklos gergely [...] még volt 2.gyergyai ember 1 Lacko Jozsef és 1. kuruc lénárd nem tudom hogy most élnek e. mert már rég nem találkoztam vélek elég az hozza hogy it a leg töb mesét tanultam” (Albert András önéletírása. NIFA 127, 79). Az ügyes mesemondók nagy tiszteletnek örvendtek, a munkások esténként arra a szállásra mentek mesét hallgatni,

³ Festményeiből csak három darab maradt meg. Ezeket ma fia, Albert Attila őrzi.

⁴ A favágók életének és a favágó alkalmak részletesebb ismertetésére itt nem áll módomban kitérni. Belatini Braun Olga részletes leírást készített erről az *Estefia, éjfélfia, hajnal-fia* című mesegyűjtéséhez írott bevezetőben. A továbbiakban: NIFA = ELTE BTK Néprajzi Intézet Folklor Archívuma

ahol igazán jó mesemondó lakott. A családi emlékezet szerint fia, Albert Attila, valamint Belatini is említi, hogy Albertet gyakran hívták ismerősei, mikor hosszú időre mentek dolgozni, hogy menjen velük ő is, hogy legyen, aki meséljen esténként. Albert András tehát nagyon népszerű mesemondó volt társai körében, szívesen hallgatták meséit.

Gyűjtésem során egyetlen személlyel találkoztam, Kósa Benjaminnal (1930–2017), aki gyermekként ismerte Albert Andrást, hallotta mesét mondani. Így emlékszik a mesemondóra: [K. B.]: *Mű jártunk erdővágni [gyermekként], s mikor aludtunk el, akkor örökké mesével altatott. Mondott egy-egy mesét. [...] Vasárnap, amikor mentünk prémondázni, vet-tük az élelmet, egy hétre kiadták az élelmet, prémonda. Akkor egy-egy kicsit leültünk s ő mesélt s mű hallgattuk. [...] Olya víg kedélyű ember volt. [...] Szeretett viccelődni s egy jó mesét elmondott, de úgy-e nekünk jó volt, csak elhallgattuk. [...] Olyan meséket mondott, ami nem is igaz, de mese volt. [...] Nem volt buta ember, tehát okos ember volt.*

Belatini szerény emberként jellemzi, aki nem volt irigy más mesemondókra. Nem találta helyét a hétköznapi világban, ezért is választotta gyakran az erdőt, mert itt igazán kibontakozhatott, itt érezte, hogy szükség van tudására. Az önéletírásban az első néhány oldal után már észrevehető, hogy Albert nem mindig tudta megvonni a realitás és a képzelete közötti határt. Képzelőereje hatására minden történést továbbgondolt és a jelentéktelen eseményeket az idő távlatából színesen, mély hatást kiváltva tudta előadni. Albert András az „alkotómesélők típusához tartozik” (Belatini Braun 2013: 42), meséiben tükröződik a gondolkodásmódja, világképe, lelkiségének megnyilvánulásai (például meséiben is vannak jósló emberek). Meséinek címét maga adja, írja Belatini és mivel sokat olvas, ez befolyással van nyelvhasználatára és stílusára (Belatini Braun 2013: 55–58). Élete során Albert nagyon sok könyvet olvasott, jelentős számú könyvből álló könyvtárat hagyott hátra.⁵

Albert Attila szerint apja gyermekkorától 1946-ig járt favágó munkára. Feltehetően ez alatt az idő alatt mindvégig aktív mesemondóként volt jelen a favágók között.

⁵ Ezekből ma már csak néhány darabot őriz fia, mivel a mesemondó könyveit általában továbbadta másoknak, olvasásra.

Albert András önéletírása

Belatini Braun Olga írja az *Estefia, éjfélfia, hajnalfia* című kötet bevezetőjében, hogy Albert András önéletírását az ő felkérésére írta meg: „Hogy miben áll a kájmán teendője, azt hagy [hadd] halljuk magától Andrástól, aki önéletírásában, mit kérésemre írt 1943-ban...” (Belatini Braun 2013: 33). A ma megtalálható kézirat egy írógéppel írott változata az eredeti önéletírásnak, melyet feltételezhetően a kutató írt át. Hermann Zoltán és Benedek Katalin valószínűnek tartják, hogy a meseanyagot még maga Belatini Braun Olga rendezte sajtó alá és látta el bevezető tanulmánnyal, de feltehetően a második világháború miatt a kiadásra már nem kerülhetett sor (Hermann 2013: 13).

A mesekötet bevezető tanulmánya alapján feltételezhető, hogy a mesemondó sok meséjét és az önéletírását is írásba foglalva, postán küldte el Braun Olgának. Az eredeti, Albert András által írt kézirat ismeretének hiányában nem tudhatjuk, hogy mennyire tartotta be a kutató a szövegűséget az átírás során. „A gépelt változatok láthatólag elég következtelenek a szentdomokosi székely dialektus érvényesítésében, s előfordul, hogy a mesemondó kézírásos lapokon/füzetekben küldött anyagának ügyetlen helyesírását sem sikerül az egykori gyűjtő-szerkesztőnek elkülönítenie a nyelvjárási sajátosságoktól” – írja Hermann Zoltán (Hermann 2013: 14).

Az önéletrajz 97 oldalnyi folyószövegből áll, alig találunk benne központozást. Valószínűleg ez az eredeti kéziratban is így volt, mivel a folyószöveg a paraszti önéletírások egyik jellemző vonása, és az élő beszédet tükrözi. Egyes szám első személyben ír és bemutatkozóval indítja írását. Záró sorait a kutató személyének fogalmazza, rá bízva írásának további felhasználását, valamint tőle kér elnézést helytelen, elsietett írásáért, és azért, hogy nem tudta ezt a feladatot hamarabb teljesíteni. A következő sor alapján feltételezhető, hogy Albert levélként küldte el írását Braun Olgának: „Telyes tiszteletel mind jo ismeröse az a székely legén Albert András” (*Albert András önéletírása*. NIFA 127, 97).

Élete eseményeit kronológiai sorrendben vonultatja fel, minden évről ír, hol többet, hol kevesebbet. Gyermekkorának bemutatásával kezdi, iskolás éveiről számol be. Ezt követik serdülőkorának eseményei, ahol a menekülés időszakát írja le, valamint azokról a munkákról is említést tesz, amiket ebben az időben végzett (pásztorkodás, szolgálás), hogy pénzt szerezzen a családnak. A harmadik részben a favágó munkáiról ír, és az itt

megtörtént véres balesetekről, valamint a repülőgép építési kísérletéről, a katonaság éveiről, jóslásairól és a rövid budapesti útjáról.

Az írás nem naplószerű, mert nem bontja le aprólékosan az eseményeket. Legtöbb esetben egy évből csak néhány kiemelkedő eseményt mutat be. Általában egy-egy munka kezdetét hónapokhoz köti, és a fontosabb események hozzátétőleges időpontját is lejegyzí (apja besorozása, első favágók között eltöltött időszaka, a saját besorozásainak időpontjai stb). Az események évekre való lebontása a szaggatottság érzését kelti, inkább epizódok láncaként vonultatja fel életeseményeit.

Albert az önéletírásában az elmondás és az elhallgatás narratív stratégiát érvényesítette. A fiktív elemekkel színezett történeteknél megfigyelhető az aprólékos kidolgozás, ezért feltételezhetjük, hogy alkalomadtán már elmesélte ezeket az eseményeket. Ezek a leírások sokkal élménydúsabbak, színesebbek és az események központi szereplőjeként mindig saját magát jeleníti meg. Az önéletraajz végéhez közeledve egyre kevesebb epizódot vonultat fel, mert egyre kevésbé érvényesül a retrospektív íráshelyzet, ami addig segítségére volt a történetek megalkotásában. Tehát még nem telt el elegendő idő ahhoz, hogy az események elbeszélhető történetekké alakuljanak.

Az Albert által bemutatott életesemények különböző helyszíneken zajlanak, mert gyakran kellett újabb és újabb munkát keresnie. Egyik leggyakrabban emlegetett terület, ahová Albert *erdővágni* járt, Gyergyóalacsony volt. Három alkalommal is említi az 1920-as években. Az 1930-as években az otthonától egyre távolabbi helyeken talált munkát. Katona évei alatt több partiumi településen megfordult, majd 1941-ben a mai Magyarország területén is dolgozott rövid ideig. Az Albert által megemlített településnevek, erdőnevek sok esetben nem azonosíthatóak pontosan, egyrészt a helyesírás miatt, másrészt azért, mert esetenként népi megnevezéseket is használt.

Szüleiről, testvéreiről nem igazán ír, szerelemről is csak néhány alkalommal tesz nagyon röviden említést. Életeseményeinek szereplőiként leggyakrabban gyermekkorban jelöli meg szüleit. A menekülés idején testvérei, édesanyja és nagyszülei majdnem minden epizódban szerepelnek. Édesapja a legkevésbé szerepeltetett családtag, mivel hosszú ideig távol volt a családtól.

A menekülés idején kitérte a világot, amely a háború miatt elkezdett szokatlanul megváltozni, és életpályájának már nemcsak a családta-

gok, barátok és az iskolai tanítók maradnak részesei, hanem csendőrök, rablók, kémek lesznek történeteinek epizódszereplői.

Amikor rendszeresen kezd favágó munkába járni, életeseményeinek szereplői a munkatársai, munkaadói lesznek. Megfigyelhető, hogy ritkán nevezi meg a szereplőket. Falutársai közül egyedül Zsók Jánost említi többször, mert Belatini ismerte Zsókot, lévén, hogy ő is kiváló mesemondó volt (Belatini Braun 2013: 69–71). Egy alkalommal nevük és lakhelyük szerint felsorolja azokat a munkatársait, akiktől meséket tanult.

Különleges szereplőknek számítanak a későbbiekben a rablók, akik két epizódban is főszerepet játszanak, a katonaság parancsnokai, a csendőrök, akik üldözik őket, a jósló öregember a vonaton, a csángó ember, aki nek segít visszaszerezni az erdőrészt. Ezek a szereplők mind valamilyen különleges és terjedelmes epizódokban játszanak főszerepet, vagy szokatlan élethelyzetek előidézői.

A helyszínek, személyek és időpontok említése azért fontos, mert ez által biztosítja legitimitását, így tudja bizonyítani, hogy amiket leír, azok tényleg megtörtént, valós események.

A fentiekben már említett epizódokból szám szerint 42 található az önéletírásban. Ezek kerettörténetekbe ágyazódnak. Albert a gyermekkorának eseményeit 16 epizódban foglalja össze. A 13 éves korában induló új életszakasz vagy kerettörténet 9 epizódot foglal magába. Ezek ifjúkorának történéseit tartalmazzák, míg felnőttkorának eseményeiből 17 epizódot sikerült kiemelnem.

Albert gyakran heroizálja önmagát, minden balesetből, szerencsétlenségből kilábal, sokszor csodával határos módon menekül meg a haláltól. Ez már gyermekkorától megfigyelhető, mert minden tanévben történik vele valami szörnyűség, de év végén mindig jutalmat kap (bár az iskolai naplók⁶ eredményei nem mutatnak kimagasló tanulmányi eredményeket).

Fentiekben már említettem, hogy Albert nem belső indíttatásból írta le önéletrajzát. Írásában sok személyes utalás figyelhető meg, amelyek Bra-

⁶ Az 1912–1913-as tanév naplója elérhető a Márton Áron Általános Iskola irattárában, leltárszám: 6, dokumentumszám: E/9, Csíkszentdomokos. Az 1913–1914-es tanév naplója ugyanott, leltárszám: 4, dokumentumszám: E/9. Az 1914–1915-ös tanév naplója ugyanott, leltárszám: 4, dokumentumszám: E/9. Az 1915–1916-os tanév naplója ugyanott, leltárszám: 5, dokumentumszám: E/9 (megtekintés ideje: 2017. január 4.).

un Olgának szólnak. Albert nem a nagyközönség elé szánta írását, hanem kifejezetten a kutatóknak, erre mutatnak többek között a következő fordulatok: „Szedloka patakába a hová maga is járt Teréz hugommal” [*Albert András önéletírása*. NIFA 127, 92], „meg indultam a vilamosokon kerestem magát [...] esze jártam valamenyi kerületet és Isten tугya hány utcát de nem akadtam magához sehol” [*Albert András önéletírása*. NIFA 127, 94]. Ezek az apró utalások alapján feltételezhető az, hogy a mesemondó tisztában volt a ténnyel, hogy adatot szolgáltat a kutatóknak írása által.

Albert különös természetét tükrözi az is, hogy önéletírásában megjelenik az elvagyódás (a repülőképzésben) és az öngyilkosság gondolata is több alkalommal felmerül benne. Belatini írja, hogy meséiben is sokszor megjelennek ezek a gondolatok, pedig ezek idegen motívumok a népmesékben (Belatini Braun 2013: 55).

Albert András írását olvasva hamar észrevehetjük, hogy célja nem a szülőföldjének, lakóhelyének, közösségének bemutatása. Nem egy tipikus csíkszentdomokosi férfiember életéről kapunk képet Albert önéletírása alapján, mivel a helyi társadalom szemében ő mindig különcnek és véglegénynek számított, aki társai számára haszontalannak tűnő dolgokkal foglalkozott. Teljesen családtörténetnek sem mondható írása, csupán gyermekkorában vonja bele családját az élettörténetbe.

Tudjuk, hogy a paraszti önéletírások sok esetben jó dokumentumként szolgálnak az adott korról (Hoppál–Küllös 1972: 287). A világháborúk hatására a társadalmak nagy változáson estek át. Ezek a változások Albert András önéletírásában is visszaköszönnek. Idegenben kell munkát vállalnia és a katonaság alatt is sok új dolgot tapasztal, ezáltal jártas lesz idegen helyeken, új embereket ismer meg és bővíti a látóköre. Életeseményeként jelennek meg a rablótörténetek, a csendőrök átverése, a hatóságok elől való bujkálás, a puskával való lövöldözés stb.

Az autobiográfia képet fest a 20. század eleji viszonyokról. Részletes szociográfiai leírást ad az 1900-as évek eleji csíksomlyói búcsúról. Albert részletesen leírja, hogy kik és hogyan mentek búcsúra, milyen vallásos éneket énekeltek, mit ettek a búcsúalkalomkor, milyen vásári termékek voltak forgalomban, milyen szórakozási lehetőségek voltak. Munkássága által az erdei favágó közösségeket és munkát is bemutatja. Az epizódok jelentős része ilyen balesetekről szól.

Mivel Albert hajlamos a túlzásokra, írásában nem kapunk éles társadalmi képet, de ennek ellenére nem elhanyagolhatóak azok a gazdasági

és társadalmi viszonyok, amelyeket megjelenít (pl. fakitermelő vállalatok jelenléte a 20. század első felében; leírja azt az időszakot, amikor Erdély elszakad Magyarországtól).

Dégh Linda írja Albertről, hogy a realitástól annyira elrugaszkodó típus, hogy „még saját életrajzát is a fantázia csodavilágából vett epizódokkal szövi át” (Dégh 1960: 39). Albert András olyan szinten beleéli magát a mesevilágba, hogy sok esetben az elképzelt világban él ő maga is. Ugyancsak Dégh Linda írja, hogy a „pszudológia és mesemondás, a költészet és a hazugság viszonyának érdekes problematikájára hívja fel a figyelmet” (Dégh 1960: 39). Albert András önéletírásában nagyon sok fiktív elem megjelenik. Folyamatos átjárást figyelhetünk meg a valós biográfiai történések és a fiktív történések között. Az autobiográfiában kevés az olyan epizód, amelyikbe a mesemondó nem csempészte bele akarva-akaratlanul fantáziáját.

Az autobiografikus epizódokban az eseményekbe nem emel be fiktív elemeket, de itt is hajlamos az események eltúlzására (pl. egyes epizódok végén annyira lebetegszik, hogy *alig marad meg az életnek*; a munkabalesetek leírásai néha sokkolóan véresek). Ilyen autobiografikus epizódból 24 darabot találtam az írásban. Ezek az epizódok nagyrészt gyerekkorából, a menekülés idejéből származnak, illetve – miként említettem – a munkabalesetek leírásai is ide sorolhatók.

A pseudo-autobiografikus események valós eseményekre épülnek, de egy váratlan fordulattal a történés átcsap fikcióba. A fiktív események általában túlszínezettek és sokszor mesebeli elemek is beemelődnek az életeseményekbe. Ezekből szám szerint 18 epizód van. Például az egyik epizódban egy veszett macskával küzd, és kórházba kerül a veszettség miatt. Itt megjelennek mitikus számok, mert a kilencedik nap értek be a bukaresti kórházba, ahol harminc napot kellett eltöltenie és 70 oltást kapott veszettség ellen. A brassói katonasága idejéből arról számol be, hogy ő volt a farkasölő hős és ezért felvonultatták az egész városban, majd az ezt követő epizód szerint annyira becsületesen őrizte a katonaság zöldségekertjét, hogy saját parancsnokát, aki lopni akart éjszaka, megkötözte és pincébe zárta. Egy másik epizódban egy krokodilt vélt felfedezni a tutajon, amelyen a kivágott fákat szállították a fatelepre. Újabb meseelem jelenik meg abban az epizódban, amelyben egy óriási fekete kígyó üldözőbe vette őt és társait, de ezúttal is csodával határos módon megmenekültek. Valós és fiktív elemeket keverve ír a repülőképzés esetéről is. Elhatározta, hogy

világgá megy, mert megunta az életét, és főként azt, hogy szülei nem engedték, hogy feleségül vegye azt a lányt, akit szeretett.⁷

Tehát megállapíthatjuk, hogy a valós eseményeket tartalmazó biografikus események többségben vannak a pszeudo-autobiografikus epizódokkal szemben, de alig haladják meg azok számát.

Dégh Linda szerint egyes mesemondóknál a beleélés intenzitása olyan mértékű, hogy teljes mértékben beleképzelik magukat hőseik szerepébe (Dégh 1960: 39). A mesemondó fia is hasonlóképpen vélekedik apjáról: [A. A.]: *valós történetet* [dolgoz fel meséiben], *csak ő átszövi*.

Összegzés

Albert András a pszedulógiás mesemondók közé sorolhatjuk. A gyakori mesemondás során valószínűleg annyira megszokta, hogy a hallgatóságát fokozatosan és finoman kell átvezetnie a hétköznapi világból a mesevilágba, hogy saját életének eseményeit is hajlamos lett meseszerű részletekkel, hazugságokkal kiszínezni. Mégis ebből a képességéből adódik elismert mesemondói volta. Kutatásom azt tükrözi, hogy mára az a közösség, ahol Albert András élt és munkálkodott elfelejtette, viszont mint alkotót és jeles mesemondót a folklorisztikában az elmúlt időszakban kezdték igazán elismerni.

Szakirodalom

ALBERT András önéletrajza

1944 *Albert András önéletrajza*. Eötvös Loránd Tudományegyetem, BTK
Folklore Tanszék Könyvtára, NIFA 127 jelzet

⁷ Kutatásom során tíz személlyel készítettem interjút. Ebből nyolcan név szerint ismerték a mesemondót, de csupán a négy legidősebb egyén ismerte személyesen is. Egy személy hallás alapján ismerte, egy személy emlékezetében pedig összemosódik az id. és ifj. Albert András alakja. Mivel a repülőgép-építés híre a faluban nagyon egyedi eseménynek számított, az emberek valószínűleg sokat beszéltek erről. Gyűjtésem során a megkérdezettek közül nyolc személy mondta, hogy hallott erről az esetről. Tehát a kommunikatív emlékezetben még él ez a történet a mesemondóról. Belatini erről az eseményről azt írja, hogy e furcsa agyszüleménye furcsa természetének, elvágyódásának tulajdonítható.

BELATINI BRAUN Olga

2013 *Estefia, éjfélfia, hajnalfia. Csíkszentdomokosi népmesék Belatini Braun Olga gyűjtésében.* Sajtó alá rendezte, szerkesztette és jegyzeteket írta Benedek Katalin. A bevezető tanulmányt írta Hermann Zoltán. (Magyar Népköltészet Tára, XIV.) Balassi Kiadó, Budapest.

BODÓ Andrea

2017 *Egy csíkszentdomokosi mesemondó autobiográfiájának elemzése.* Szakdolgozat. Kézirat. Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Magyar Néprajz és Antropológia Intézet, Kolozsvár

DÉGH Linda

1960 Az egyéniségvizsgálat perspektívái. *Ethnographia* LXXI. (1) 28–44.

HERMANN Zoltán

2013 Belatini Braun Olga. In: *Estefia, éjfélfia, hajnalfia. Csíkszentdomokosi népmesék Belatini Braun Olga gyűjtésében.* Sajtó alá rendezte, szerkesztette és jegyzeteket írta Benedek Katalin. A bevezető tanulmányt írta Hermann Zoltán. (Magyar Népköltészet Tára, XIV.) Balassi Kiadó, Budapest, 14–17.

HOPPÁL Mihály–KÜLLŐS Imola

1972 Parasztönéletrajzok-paraszti írásbeliség, *Ethnographia* LXXXIII. (2–3) 284–293.

VOIGT Vilmos

1998 Mese. In: Uő (szerk.): *A magyar folklór.* Osiris Kiadó, Budapest, 221–280.

Képek

1. Albert András
mesemondó

2. Albert András mesemondó és felesége, Máté Vilma

3. Albert András festménye

4. Albert András festménye

5. Albert András festménye

Analiza autobiografiei unui povestitor din Sîndominic

Repertoriul povestitorului András Albert (1905–1949) din Sîndominic a fost înregistrat de Olga Belatini Braun, în anii 1940. La îndemnarea cercetătoarei, povestitorul și-a redactat autobiografia, care până în prezent a rămas nepublicată. Ea se află în biblioteca Departamentului de Folclor al Universității ELTE din Budapesta. Prezentul studiu prezintă și analizează biografia și cariera povestitorului.

The Analysis of the Autobiography of a Storyteller from Sîndominic

The repertoire of András Albert (1905–1949), a storyteller from Sîndominic was recorded in the 1940s by ethnographer Olga Belatini Braun. At the demand of the researcher, the storyteller wrote his autobiography, a manuscript that has not been published ever since. It can be found in the library of the Folklore Department of Eötvös Loránd University in Budapest. The present paper presents and analyses the biography and the career of the storyteller.